

2011 – a széncinege védelmének éve

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) hazánk legnagyobb civil természetvédő szervezete, amely először 1979-ben hirdette meg az év madara programot.

Hazánkban a cinegefélék családjának 6 faja költ, melyek közül messze a legismertebb és leggyakoribb az idei év madara. Hatalmas elterjedési területtel rendelkezik, amely Euráziára és Észak-Afrikára terjed ki. Közel 30 alfaja ismert, hazánkban csak a törzsalak fordul elő. A széncinege feje és nyaka fényes kékesfekete, arcfoltja fehér. Hátoldala zöldes színű, a tarkón sárgás folt található. Kékesszürke szárnyát fehér sáv díszíti. Torokfoltjából hosszanti fekete szalag indul ki, ami végigfut a citromsárga has közepén. Ez a hímeknél a lábak között erősen kiszélesedik. A tojók hasoldala gyakran halványabb sárga, a fekete sáv pedig keskenyebb.

A cinege szavunk hangutánzó eredetű, a nyelvészek a cincog igéből származtatják a madár vékony, csipogó hangja miatt. A széncinege neve a német „Koblmeise” szó tükörfordításából adódik. Hangja rendkívül változatos. Csengő kora tavaszi énekére számtalan hangutánzó kifejezés ismert, így „kicsit-ér, kicsit-ér” vagy „nyitni-kék, nyitni-kék”.

Országosra elterjedt, igen gyakori fészkelő madarunk. Valamennyi erdőpuszban megtelepszik, különösen kedvelni az idősebb tölgyeseket, ezek ligetes részeit. A teljesen zárt erdőket és tiszta fenyveseket kevésbé kedveli. Nem idegenkedik a lakott területektől sem, ezért kertekben, nagyvárosi környezetben is gyakran megtelepedhet. A vizsgálatok szerint költési időben a legnagyobb sűrűséget tölgyerdőkben éri el 5 pár/ha sűrűséggel. Más élőhelyeken 0,8-4 pár/ha sűrűséget mutattak ki. Odúlakó faj, amely természetes vagy mesterséges odúban költ. A fészkelőhely kiválasztásakor rendkívül találékony. A faodvak mellett, talaj üregekben, falak mélyedéseiben, csövekben, postaládában, néha egész szokatlan helyeken is költ. Könnyen telepíthető mesterséges odúba. A széncinege gyakori madár, melyre nagyfokú alkalmazkodóképesség jellemző. Európai és hazai állományai is stabil, sőt

az utóbbi években határozott emelkedést mutat. Európai állományát mintegy 40 millió párra, ezen belül hazai állományát 1-1,3 millió párra becsülik a szakemberek. Védett madár, természetvédelmi értéke 10 000 Ft.

Költését a lombfogyasztó hernyók megjelenéséhez igazítja. Az első fészkek építését általában április első felében kezdi meg. A tojó a fészket növényi

anyagokból, gyökerekből, mohából egyedül építi. A csészét állati szőrökkel béleli. A lerakott tojások száma átlagosan 10, melyek fehér vagy piszkosfehér alapon vörhenyesen foltosak. A kotlás 13-15 napig tart. Csak a tojó kotlik. A 20-22 napig tartó fiókanevelés során a szülők naponta átlagosan 360-szor visznek 1-3 zsákmányállatot. Egy cinegepár a fiókanevelés időszakában akár több tízezer rovarot is zsákmányolhat. A fiókák a kirepülést követően még mintegy 2 hétig a szüleikkel együtt maradnak. Külföldi megfigyelések szerint a fiatal madarak közel egyharmada elpusztul a kirepülést követő két hónapban. A vizsgálatok szerint átlagos élettartamuk a két évet sem éri el. Ugyanakkor néhány egyed szinte matuzsálemi kort is megélhet. A legidősebb gyűrűzött, majd ismét kézre került hazai madár legalább 8 éves volt. Az európai rekorder több mint 15 évet élt.

A széncinege a többi cinegéhez hasonlóan elsősorban a lombkoronában táplálkozik. A megfigyelések szerint a szülők a fiókáikat kezdetben rovarpetékkel, majd később elsősorban lombfogyasztó hernyókkal táplálják. Megfigyelték, hogy a nagyobb termetű hernyók erősen kitines fejtétet előtt lecsípik. Gyakran zsákmányolnak póko-

kat is. A fentiek mellett a zsákmányállatok listáján szerepelnek többek között lószúnyogok, szöcskék, ormányos és levélbogarak, bogárlárvák, legyek is. A fiókák táplálékában gyakran szerepel csiga, mivel a csigaház fontos kalciumforrás a fejlődő fiókáknak. Téli táplálékát bogarak, pókok, tetvek, rovarlárvák és peték alkotják. Ebben az időszakban szívesen fogyaszt növényi magvakat is.

A mesterséges madáretetők-re a legsűrűbben jár, ahol olajos magvakat, így napraforgót, tökmagot, dióbelet és faggyút is szívesen fogyaszt.

Állandó madarunk, amely ősszel és télen rokon fajokkal, továbbá csuszkákkal és fakszokkal vegyes csapatokban kóborol. A gyűrűzések adataiból ismert, hogy a tőlünk északabbra költő egyedek egy része nálunk telel. A legtöbb hazai gyűrűzött madár a szomszédos országokban került emberkézbe, illetve a szomszédos országok gyűrűs madarai kerültek elő hazánkban. Egy részük azonban téli

kóborlása során messzebbre is eljuthat. A legnagyobb távolságot egy Nyugat-Oroszországban, hazánktól 1734 km-re gyűrűzött, majd nálunk kézre került madár tette meg.

A múlt század legelején kibontakozó madárvédelem legismertebb, leggyakrabban és legkönnyebben megtelepíthető madara a széncinege. A hagyományos madárodúval történő madártelepítés az egyik legrégebbi aktív természetvédelmi eljárásnak tekinthető. A szervezett téli madáretetésnek közel két évszázados hagyományai vannak hazánkban. A leggyakrabban etetett madárfajok, mint a cinegék a tél létszámcsökkenő hatásait a költések és az utódok számának növelésével igyekeztek kivédeni, mindeddig sikerrel. A téli madáretetéssel elősegíthetjük énekesmadaraink áttelelését, bár jó adag emberi önzés is rejtezik ebben, hiszen a legtöbb ember számára egy forgalmas téli etető szemlése kikapcsolódást, felüdülést nyújt. Emellett persze óriási a természetvédelmi szemléletformáló szerepe is.

Az év madarán mesterséges madárodú kihelyezésével tehetjük a legtöbbet. A téli, táplálékszegény időszakban etetésével segíthetjük elő áttelelését.

Andrési Pál